

ВОЄННІ ЩОДЕННИКИ

РОЛАНД БАРТЕЦКО

СМОРІД ВІЙНИ
ПОРАДИ З ПОЛЯ БОЮ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2024

Зміст

Слава подяки	5
Слово автора українському читачеві.....	6
Передмова.....	8
Частина перша: Боснія	11
Дивна співбесіда.....	13
Початок	17
На передовій.....	21
Спостереження.....	24
Місто.....	25
Спостереження.....	27
Папуга	28
Спостереження	31
Снайпери	32
Спостереження.....	34
Бойове хрещення	36
В атаку	39
Наслідки	43
Спостереження.....	44
Тільки не знову.....	46
Спостереження.....	47
Нові друзі.....	49
Жахливі часи	53
Спостереження.....	56
Полонені	58
Спостереження.....	65
Визначні баталії	69

Частина друга: Косово	83
Ще один початок	85
Проникнення	86
Перший бій	88
Спостереження	92
Приголомшлива втеча	92
Різдвяні колядки	99
Мігель	101
Про партизанські реалії	102
Засідка	106
Спостереження	111
24 дні бойових дій	114
Нічна атака	118
Спостереження	121
Вибухові речовини	122
Тактика стримування	125
Спостереження	129
Зустріч із другом	131
Повітряні удари	133
Танки!	134
Неочікувана розв'язка	136
Честь	139
Страждання мирних жителів	140
Спостереження	144
Допомагаючи людям	146
Час прийняти ванну	148
Фінальні ігрища	150
Післямова	157

СЛОВО АВТОРА УКРАЇНСЬКОМУ ЧИТАЧЕВІ

Відразу після того, як наприкінці лютого цього року військові сили російської федерації напали на Україну, я вилетів найближчим рейсом до Варшави, де зустрів друга-журналіста. Ми одразу поїхали до кордону та вїхали в Україну.

Ми планували поїхати до цієї країни ще задовго до нападу, але постійно щось було на заваді: то у нашого оператора (з Косова) не було візи, то газети, на які ми працювали, були скнаристими щодо фінансування і так далі. Однак після підлого нападу росії все змінилося. Мій французький друг-журналіст подзвонив мені і сказав: "C'est parti!" (Поїхали!).

Після нашої першої поїздки (яка тривала лише десять днів) ми відвідали Київ ще в середині березня. Цього разу я взяв із собою кілька примірників своєї книжки "Сморід війни", щоб подарувати моїм новим друзям із цієї країни. За два дні один із них зателефонував мені та сказав: "Я прочитав твою книгу і вона мені сподобалася! У тебе є ще примірники?".

Так народилася ідея видання українською мовою. Багато українців помітили, що між війною в Україні та війною в Югославії є багато подібного: виняткова хоробрість як захисників, так і звичайних людей, жорстокість ворога, страждання, страх і часто-густо події, що не піддаються людському розумінню. Та ще, звичайно, приклади людяності, які приголомшують, коли час від часу зненацька пробиваються сонячними променями з-під тотального лиха.

Маю надію, що український читач вподобає цю невеличку книжку так само, як і косовська та хорватська читацька

аудиторія. Йдеться не лише про фізичне виживання на війні, а і про подолання ураження душі від повсюдного насилля. Поки я пишу ці рядки, війна в Україні триває. Нехай добро переможе зло, а український народ вийде з цієї боротьби переможцем, ставши сильнішим, ніж будь-коли.

Київ, червень 2022 року

ПЕРЕДМОВА

ЦЕ РЕАЛЬНА ІСТОРІЯ

Ця книжка про один із найсумніших розділів новітньої історії Європи – розпад Югославії. Мета передмови – допомогти менш обізнаному читачеві ознайомитися з найважливішими фактами та подіями югославських війн. Якщо ви пам'ятаєте ті часи, то можете пропустити цю передмову й перейти до основної частини книжки.

У 1992 році Федеративна Республіка Югославія розпалася. На Балканах рушійною силою замість комунізму став націоналізм.

Словенія, а потім Хорватія були першими двома республіками, які вийшли зі складу Югославії, що призвело до військових конфліктів із Сербією. А в 1992 році – із Боснією, ще однією республікою, яка проголосила свою незалежність. Боснійські серби за підтримки сербського уряду в Белграді взяли до рук зброю.

У той час, як у столиці Боснії, Сараєво, боснійські мусульмани запекло воювали проти сербів, які взяли місто в облогу, у центральній Боснії спалахнула окрема війна між боснійськими хорватами, які хотіли контролювати густонаселені ними боснійські території, та боснійською армією.

Ось тут і починається наша історія. У 1993 році місто Мостар (Mostar) стало свідком найзапекліших боїв за всю війну. Боснійські мусульмани захищали східну частину міста від ударів Хорватської ради оборони. Однак пізніше обидві ворожі сторони погодилися на примирення під тиском Вашингтона і до кінця війни воювали разом у федерації проти сербських військ.

Війна в Боснії завершилася в листопаді 1995 року Дейтонськими угодами.

У 1998 році, за дев'ять років після придушення автономії Косово центральним урядом Югославії під керівництвом сербів, Армія визволення Косова відкрито виступила проти сербського правління для звільнення цієї провінції, населеної переважно албанцями.

Відповідь сербського центрального уряду була жорстокою: внаслідок загострення бойових дій з Армією визволення Косова почалися вбивства та криваві масові розправи над цивільним населенням.

Нарешті, в березні 1999 року втрутився НАТО, щоб запобігти подальшому кровопролиттю. Масовані авіаудари НАТО по сербських позиціях, які тривали два з половиною місяці, призвели до виведення сербських сил із Косова.

Ворожі сторони в Боснії:

Хорвати в Боснії воювали в так званій Хорватській раді оборони (Hrvatsko vijeće obrane-HVO), яка налічувала близько п'ятидесяти тисяч осіб.

Боснійські мусульмани (далі у цій книжці: "боснійці" – прим. автора), які воювали в Боснійській армії (Armija BiH), поступалися в забезпеченні як хорватам, так і сербам. Таке недостатнє забезпечення було здебільшого спричинене ембарго на постачання зброї, введеним Заходом.

Боснійські серби мали найкраще та найчисленніше воєнне спорядження з усіх ворожих сторін. Армія Республіки Сербської (Vojska Republike Srpske - VRS) налічувала близько восьмидесяти тисяч осіб.

Косово:

Армія визволення Косова (Ushtria Çlirimtare e Kosovës - UÇK) була партизанською армією, приблизно десять тисяч бійців якої мали лише легку зброю.

Її ворог, Югославська армія (Vojska Jugoslavije - VJ)

мала понад вісімдесят п'ять тисяч бійців, з яких близько сорока тисяч було дислоковано в Косово. У них були танки, артилерія, літаки, гелікоптери.

Окрім регулярних збройних сил, серби як у Боснії, так і в Косово, мали багато поліцейських підрозділів і напіввійськових добровольчих формувань, які вчиняли масові вбивства та звірства проти цивільного населення.

Ця книга аполітична. Автор описує свій особистий досвід; питання про те, яка з ворожих сторін була права морально чи юридично, не є змістом цієї книжки.

Як згадувалося раніше, боснійські мусульмани в цій книжці називаються "боснійцями", а не "босняками" (Bošnjak), як це прийнято сьогодні. Термін "босняк" було вперше введено урядом Боснії та Герцеговини в 1993 році і його не було в ужитку під час подій, висвітлених у цій книжці.

Частина перша:

Боснія

ДИВНА СПІВБЕСІДА

У мене при собі була написана від руки записка з адресою агенції з найму, але прийшовши на вказане місце в центрі Загреба, я побачив лише кілька фруктовово-овочевих крамниць.

Продавець, поглянувши на мій папірець, вказав на провулочок, що вів за будинки. Вибравшись вузькими сходами на другий поверх, я подзвонив у двері. Не було жодних ознак, що там хтось мешкає, а коридор виглядав вкрай занедбаною пусткою.

Двері відчинив хлопець років двадцяти. Я повідомив йому англійською мету свого візиту. Не виявивши жодних ознак здивування, він запросив мене до маленького передпокою й запропонував сісти на стілець у кутку.

Зробивши так, як мені було сказано, я почав роздивлятися навколо: окрім хлопця, який дозволив мені увійти, у кімнаті працював ще один. Це була якась приймальня, що вела до двох суміжних з нею кабінетів. Я огледів стіни та меблі, але не помітив нічого армійського на вигляд. Можливо, мені вказали неправильну адресу?

Мені не довелося довго чекати, поки мене викликали в один із двох кабінетів. Той, у який я увійшов, виглядав так, ніби це був головний офіс; за великим дерев'яним столом сидів чоловік, який мав вигляд "начальника".

Позаду нього на стіні висів масивний алюмінієвий хвіст літака завдовжки п'ятнадцять футів. Посередині нього була намальована велика червона «комуністична» зірка.

Чоловікові за столом було років п'ятдесят, він мав досить струнку поставу та темне волосся (можливо, фарбоване?). Розмовляючи по старомодному телефону, він допитливо подивився на мене і зробив знак сісти на стілець, що стояв перед його столом.

Поклавши слухавку, він звернувся до мене вільною німецькою мовою:

“Чим я можу вам допомогти?”.

Я почав зі своєї підготовленої промови (“Я німець і хочу піти добровольцем до хорватських збройних сил у Боснії...”), але він мене різко зупинив:

“Вибачте, молодий чоловіче, але мушу вас розчарувати, ми тут надаємо гуманітарну допомогу, ми не наймаємо людей на війну”.

Я зазначив, що його адресу мені повідомив військовий, якого я зустрів у Міністерстві оборони. На вимогу я показав йому папірець, він прочитав те, що там було написано, знизав плечима і повернув мені.

Знову: “Мені дуже шкода, але нічим не можу зарадити”.

Я не знав, що робити. Ця гра затяглася, і в мене почав вриватися терпець. Тицьнувши в уламок літака позаду нього, я сказав:

“Гуманітарна допомога? Саме тому у вас на стіні висить половина югославського військового літака?”.

Він злегка посміхнувся і, зробивши вказівним пальцем знак почекати хвилинку, набрав номер на службовому телефонному апараті, рывкнув коротку команду та поклав слухавку.

У кабінет зайшов хлоп, років може тридцяти, дуже мускулястий, і хоч був у синіх джинсах і футболці, усе в його рухах і манерах виказувало бойового солдата!

Він став ліворуч мене, слухаючи, що йому розповідав чоловік за столом (ймовірно, про мене; вони говорили хорватською, тому я їх не розумів). Час від часу “солдат” позирав у мій бік.

Коли його "бос" закінчив, солдат звернувся до мене англійською:

"То ти хочеш воювати за нас? Ти впевнений у цьому? Ти знаєш, як це небезпечно?"

З тону його голосу я зрозумів, що він налаштований серйозно й не жартує.

Я відповів, що абсолютно впевнений і дуже ретельно обміркував своє рішення. Моя остання репліка була брехнею (насправді я нічого не "обміркував"; моє рішення не ґрунтувалося на жодному логічному доводі), і, можливо, молодий чоловік це відчув, тому те, що він зробив далі, дещо мене шокувало:

Він усівся переді мною, нахилившись так, щоб ми були лицем у лице з ним, і вказав рукою на лівий бік свого обличчя.

До того, як він повернувся до мене усім лицем, я міг бачити лише його правий бік, але тепер я помітив великий шрам, що проходив від лівої скроні через увесь лівий бік обличчя. Я не був експертом у шрамах, але мені він видався геть свіжим.

Він розказав, що це від уламка артилерійської шрапнелі, яка влучила в нього три тижні тому, через що він перебував у лікарні до минулого тижня. Він продовжив свою розповідь:

– "Ти не уявляєш, як це, коли тридцять ворожих вояків штурмують твій окоп. Подумай над цим! У тебе є гроші? Візьми та проведи прийомну відпустку на узбережжі Адріатичного моря, а потім повертайся до Німеччини!"

Поки він продовжував вмовляти мене, старший вивчав моє обличчя. Нарешті солдат спинився, обидва чекали на мою відповідь.